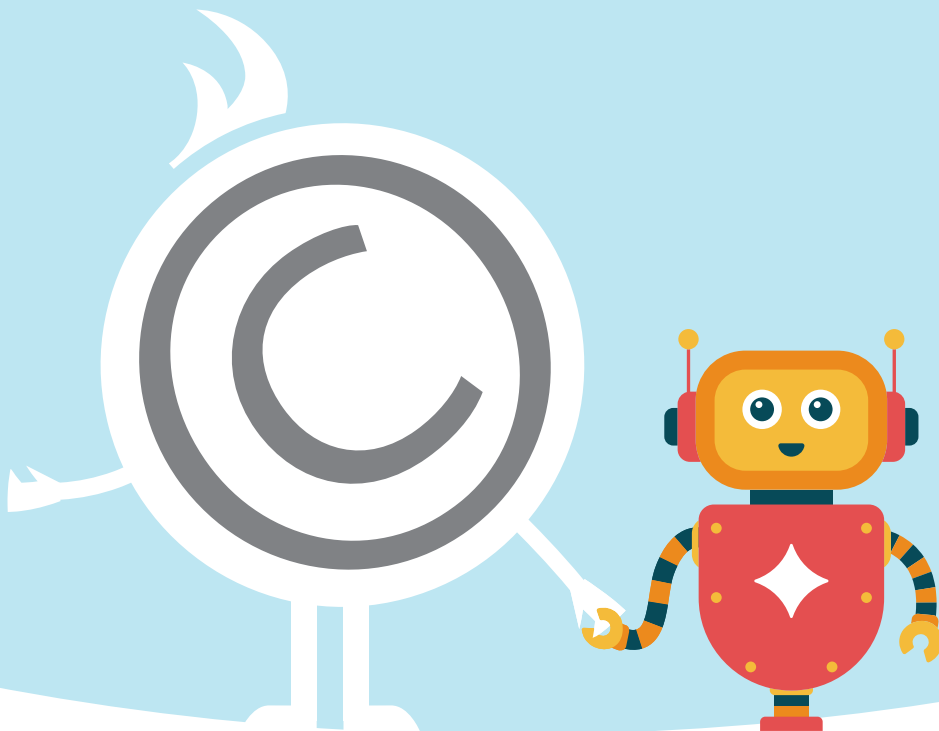

Tekoäly ja tekijänoikeus

Tehtävät lukioon ja ammatilliseen koulutukseen

Tehtävä 1: Tekoälyn käyttäminen opiskelutehtävässä

Tässä tehtävässä pohdit tekoälyn käyttöä omassa opiskelutehtävässäsi, esimerkiksi esseen, raportin tai oppimispäiväkirjan kirjoittamisessa. Vastaa kysymyksiin ja perustele vastauksesi.

1. Pyydät tekoälyä tekemään opiskelutehtäväsi. Kenen työ lopputulos on ja miksi?

2. Milloin tekoälyn käyttö on mielestäsi hyväksyttävää opiskelutehtävän tekemisessä ja milloin se olisi mielestäsi vilppiä? Perustele vastauksesi.

3. Millaisissa tilanteissa tekoälyn käyttö voi tukea oppimista? Anna kaksi esimerkkiä.

1.

2.

4. Tekoäly voi antaa virheellistä tai puutteellista tietoa tai keksiä lähteitä. Miten arvioit, onko sen antama tieto luotettavaa? Millä eri tavoilla voit tarkistaa tiedon paikkansapitävyyden ennen kuin käytät sitä työssäsi?

Tehtävä 1: Tekoälyn käyttäminen opiskelutehtävässä

5. Kirjoita kaksi kehotetta (prompt) tekoälylle.

a) Kirjoita kehote, jossa tekoäly tekee liikaa puolestasi.

b) Kirjoita kehote, jossa tekoäly tukee oppimistasi.

c) Mikä ero kehoitteilla on?

6. Miten kertoisit opettajalle, että olet käyttänyt tekoälyä apuna työssäsi? Kirjoita lyhyt esimerkkilause.

Tehtävä 2: Tekijänoikeuksien kunnioittaminen

Vastaa alla oleviin kysymyksiin ja perustele vastauksesi.

Voit etsiä tietoa kysymyksiin esimerkiksi Kopiraattilasta Tekoäly- ja tekijänoikeustietoa -sivulta osoitteesta:

<https://kopiraattila.fi/tekijänoikeustietoa/tekoaly-ja-tekijänoikeus/>

1. Kuka saa tekijänoikeuden tekoälyn tuottamaan sisältöön ja miksi?

2. Miksi toisen tekemää sisältöä, kuten oppikirjan tekstiä, laulun sanoja tai kuvaa, ei saa antaa tekoälylle ilman lupaa?

3. Haluat käyttää tekoälyä apuna somevideon tekemisessä. Annat tekoälylle seuraavan kehotteen: ”Kirjoita somevideooni selostus, joka on mahdollisimman samanlainen kuin tubettajan X videossa. Kopioi rakenne, tyyli ja sisältö, mutta vaihda vain muutama sana.”

a) Pohdi kehotetta tekijänoikeudellisesta näkökulmasta. Millaisia ongelmia kehote sisältää?

b) Kirjoita vaihtoehtoinen kehote.

c) Miksi uusi kehote on sinusta parempi?

Tehtävä 2: Tekijänoikeuksien kunnioittaminen

4. Tekoälyä on opetettu käyttämällä suuria määriä internetistä löytyviä tekstejä, musiikkia, videoita ja kuvia. Kaikilta tekijöiltä ei ole välttämättä kysytty lupaa eikä heille ole maksettu korvausta teostensa käytöstä. Tekoälysovellukset ovat oppineet tuottamaan vastaavaa sisältöä, joka korvaa luovan alan tekijöiden, esimerkiksi kuvittajan, kääntäjän tai graafisen suunnittelijan, työtä. Onko tämä mielestäsi reilua alkuperäisiä tekijöitä kohtaan? Perustele vastauksesi.

Tehtävä 3: Tapausanalyysi – tekijänoikeudet ja tekoäly

LIITE: MALLIVASTAUS TEHTÄVÄÄN 3

Oppijan vastauksessa voi nousta esiin esimerkiksi alla olevia näkökulmia.

1. Mitä oikeuksia valokuvan ottajalla on?

- Valokuvaajalla on tekijänoikeus tai lähioikeus ottamaansa kuvaan riippuen siitä, onko kuva riittävän omaperäinen.
- Tekijänoikeus antaa valokuvaajalle yksinoikeuden päättää valokuvan käyttämisestä, kuten valokuvan:
 - kappaleen valmistamisesta (esim. tallentaminen ja kopiointi tekoälysovellukseen)
 - saattamisesta yleisön saataviin (esim. julkaisu verkossa)
 - muuntelusta tai jatkokäytöstä osana toista teosta.
- Valokuvaajalla on oikeus tulla mainituksi tekijänä hyvän tavan mukaisesti.

2. Mitä tekijänoikeudellisia ongelmia tilanteeseen liittyy?

- Opiskelija on kopioinut ilman lupaa valokuvan tekoälysovellukseen.
- Opiskelija on pyytänyt tekoälysovellusta tekemään kuvasta uuden version, jolloin kyse voi olla lupaa edellyttävästä muuntelusta.
- Opiskelija on julkaissut muunnelman itse ottamanaan valokuvana, vaikka lähtökohtana on ollut toisen ottama valokuva.
- Opiskelija ei ole maininnut valokuvan julkaisemisen yhteydessä alkuperäistä valokuvaajaa.

3. Mitä riskejä tai seurauksia toiminnalla voi olla?

- Valokuvaaja voi vaatia valokuvan poistamista saatavilta.
- Somealusta voi poistaa sisällön valokuvaajan tekemän tekijänoikeusilmoituksen perusteella.
- Valokuvaajalla on oikeus vaatia rahallista hyvitystä kuvansa luvattomasta käytöstä.
- Toiminta voi aiheuttaa mainehaittaa sekä opiskelijalle, oppilaitokselle että opiskelijan kaupalliselle yhteistyökumppanille.

4. Miten opiskelija olisi voinut toimia tekijänoikeuksia kunnioittaen?

- Opiskelija olisi voinut käyttää itse ottamaansa kuvaa lähtökohtana.
- Opiskelija olisi voinut pyytää luvan alkuperäiseltä valokuvaajalta ja noudattaa luvan ehtoja ja mainita valokuvaajan nimen hyvän tavan mukaisesti, jos olisi saanut valokuvaajalta luvan kuvan muokkaamiseen ja käyttöön.
- Opiskelija olisi voinut käyttää avoimella lisenssillä lisensoitua tai kuvapankin kuvaa, jos kyseisen kuvan käyttöehdot sallivat kuvan muuntelun, tekoälykäytön, julkaisemisen ja kaupallisen käytön.
- Opiskelija olisi voinut pyytää tekoälyä tekemään kokonaan uuden kuvan oman idean pohjalta ilman olemassa olevan kuvan kopioimista tai jäljittelyä.

Tehtävä 4: Kumpi kuva on tekoälyn tekemä?

TAVOITE

Opiskelijat harjoittelevat arvioimaan, onko kuva ihmisen vai tekoälyn tekemä. He ymmärtävät, että tekoälyllä tehty sisältö voi näyttää hyvin aidolta ja että tekoälyn käytöstä on tärkeää kertoa. Lisäksi he pohtivat, millaista haittaa voi syntyä, jos tekoälyllä tehdään harhaanjohtavia kuvia tai videoita.

VALMISTELU

Valitse etukäteen kuvaparit, joissa on samasta aiheesta yksi aito kuva ja yksi tekoälyn tekemä kuva. Voit käyttää valmista valokuvaa ja tehdä sille tekoälyllä parin tai hyödyntää valmiita kuvapareja.

Valmiita kuvapareja löydät esimerkiksi videolta *Guess the Real vs A.I Image!*

(Saatavilla verkko-osoitteessa: <https://www.youtube.com/watch?v=lkwWEEZXjPw>.)

TOIMINTA

Kerro oppijoille aluksi:

"Katsomme kahta kuvaa samasta aiheesta. Toinen on aito valokuva ja toinen on tehty tekoälyn avulla. Yritämme yhdessä päätellä, kumpi on kumpi. Aina sitä ei huomaa helposti."

Näytä kuvat rinnakkain. Pyydä opiskelijoita keskustelemaan parin kanssa, kumpi kuva heidän mielestään on tekoälyn tekemä.

Voit ohjata keskustelua näillä kysymyksillä:

- Miksi arvelet, että tämä kuva voisi olla tekoälyn tekemä?
- Mistä asioista voi yrittää päätellä, onko kuva tekoälyn tekemä?
- Oliko valinta helppo vai vaikea?
- Miksi on tärkeää kertoa, jos kuva on tehty tekoälyn avulla?

Vinkki lisäharjoitukseen:

FaktaBaarin sivuilta löytyy peli, jossa oppijat voivat harjoitella tunnistamaan, onko kuvan ihmisen vai tekoälyn tekemä. Saatavilla osoitteessa: <https://peli.faktabaari.fi/fi>.

Tehtävä 4: Kumpi kuva on tekoälyn tekemä?

JATKOKESKUSTELU SYVÄVÄÄRENNÖKSISTÄ

Kerro opiskelijoille:

"Äsken huomasimme, että tekoälyn tekemä kuva voi näyttää aidolta. Tekoälyllä voidaan tehdä myös muuta aidolta vaikuttavaa sisältöä, kuten videoita ja ääntä. Aina ei ole helppoa tietää, onko sisältö aitoa vai tekoälyn tuottamaa.

Syväväärennös tarkoittaa tekoälyn avulla tehtyä tai muokattua kuvaa, videota tai ääntä, jossa esimerkiksi ihminen voidaan saada näyttämään tai kuulostamaan siltä, että hän tekee tai sanoo jotain, mitä hän ei oikeasti ole tehnyt tai sanonut."

Pyydä opiskelijoita pohtimaan seuraavia kysymyksiä:

- Mitä haittaa syväväärennöksistä voi aiheutua?
- Miten syväväärennösten yleistyminen voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon ihmiset luottavat näkemäänsä ja kuulemaansa?
- Miten voit arvioida verkossa olevan kuvan, videon tai muun informaation luotettavuutta?

Tieto syväväärennöksistä keskustelun tueksi löydät esimerkiksi FaktaBaarin verkkosivuilta osoitteesta:

<https://faktabaari.fi/edu/syvavaarennokset-matkivat-todellisuutta/>.

LOPUKSI

Kertaa opiskelijoiden kanssa:

- Tekoälyn tekemä kuva voi näyttää aidolta tai ihmisen tekemältä. Siksi on reilua ja tärkeää kertoa, jos kuva tai muu sisältö on tehty tekoälyn avulla. Sen voi merkitä yksinkertaisesti esimerkiksi näin: "Tämä kuva on tehty tekoälyn avulla."
- Samalla on hyvä muistaa, että verkossa oleva sisältö ei aina ole sellaisenaan totta, vaan sitä kannattaa tarkastella kriittisesti ja pohtia sen alkuperää.